Український Православний Календар, 1992, стор. 110-116

УВІЧНИМО МИСТЕЦЬКУ СПАДЩИНУ ПЕТРА ХОЛОДНОГО, МОЛ.

Під патронатом Його Святости Патріярха Мстислава і Високопрсосвященного Архиєпископа Митрополита Стефана Сулика, в Нью-Йорку діє Комітет вшанування пам'яті мистця Петра Холодного, молодшого. Комітет готує виставку цього, одного з найвизначніших українських мистціе XX століття і видання монографії про його творчість.

При житті Холодного було кілька виставок його картин, він також брав участь у збірних виставках. Але досі не було експоновано репродукцій його праць у церквах. На заплянованій виставці буде вперше експоновано великі кольорові фотографії його ікон в іконостасах, настінних розписів, вітражів та мозаїк в українських православних і католицьких церквах в Америці і в Люрді (Франція). Будуть виставлені картини й ікони Холодного; його графіка - численні обгортки видань УПЦ у США, УВАН у США та інших установ; будуть зібрані різдвяні й великодні листівки його роботи. Буде книжка “Сонцецвіт”, видана у Львові 1922 року. Петро виконав її обгортку, маючи 20 років. Книжка містить поезії його майбутньої дружини Наталі Лівицької.

Після експонування в Ню-Йорку виставку буде перероблено на пересувну і показано в багатьох містах Америки, Канади та Европи, насамперед на Україні, щоб ознайомити світ, а головне, Україну, з творчістю великого мистця.

Праці Петра Холодного високо цінять мистецтвознавці, багато статтей про нього написано, але нема монографії про його життя і творчість. Він казав: “Хай після моєї смерти”... Нині йде підготовка монографії українською й англійською мовами, яка має вийти на час відкриття виставки і містити численні репродукції його творів, бібліографію праць про нього. Статті напишуть: куратор виставки Святослав Гординський - мистець, мистецтвознавець і поет, і Христина Сай-Ганкевич, мистець і мистецтвознавець, учениця Петра Холодного, яка багато з ним говорила про мистецтво. Бувало, що їздила з Петром Петровичем човном по озеру в Ґлен-Спеї і записувала його розповіді на маґнетофонну стрічку.

Готуючи виставку. Комітет співпрацює з блискучим кінорежисером-продуцентом Славком Новицьким, який допоможе в справі фотографування настінних творів Холодного в церквах, і має виконати відеофільм - Холодний працює над іконою і говорить про іконопис. Я мала нагоду бачити уривок з цього фільму (він ще у підготовці), і була приємно вражена. Відеофільм мають показувати під час виставки і на зустрічах, йому присвячених.

Куратор виставки Святослав Гординський у своєму слові на похороні ГІ. Холодного 30 січня 1990 року (надрукованому в "Українському Православному Календарі" на 1991 рік) сказав, що Петро Холодний, мол. поєднував багатовічну традицію з найновішими стилями нашої доби. Своєю майстерністю Холодний створив свою власну школу. Його твори, передусім ікони для іконостасів, стінні розписи, мозаїки, вітражі тощо і сюжетно, і стильово є в дусі традицій, а одночасно від них повіває духом сучасности — тієї позачасової ритмічної гармонії, яка в нашій церкві повинна єднатися із звуковою гармонією співу і богослужебної відправи. Твори Петра Холодного порозкидані по всьому світу, і якось досі не появилося монографії про його велике мистецтво. Найвидатніші його твори повинні бути зібрані і відповідно видані - це був би один з найкращих подарунків, який наша діяспора може дати відновлюваній культурі України.

У статті "Петро Холодний, мол.- традиціоніст і новатор, 1902—1990", надрукованій у журналі "Нотатки з мистецтва", ч. 30, листопад 1990 р., С. Гординський згадує блискуче виконані праці Холодного в таких українських об'єктах, як Церква св. ап. Андрія Первозванного в Бавнд Бруку, Н. Дж.; мозаїка Христа і цикли вітражів у церкві св. Івана Хрестителя в Нюварку, Н. Дж; ікони церков у Гантері, Н.Й.; Глен-Спеї, Н. Й.,;
Трентоні, Н. Дж.; іконостас в українській православній катедрі св. кн. Володимира в Ню-Йорку і в українській католицькій церкві в Люрді (Франція); вітражі в церкві св. Юрія в Ню-Йорку та ще в інших українських церквах Америки, православних і католицьких. П. Холодний і інші мистці виробили базований на українських традиціях зовсім сучасний стиль української іконографії, для якого важко знайти паралелі в сучасному релігійному мистецтві.

С. Гординський зазначає: "Пишучи про монументального типу мистецтво П. Холодного, я ніяк не забуваю того, що він був активний і мав не менші досягнення в інших ділянках малярства. Він постійно творив у ділянках краєвиду, мертвої натури (особливо квітів), портрету, фігуральних

композицій у стилях від реалістичного до абстрактного. Зокрема можна згадати його замилування в ентомології, де він був справді експертом-комахознавцем, розмальовуючи свої сюжети (жуків) не раз у стократних побільшеннях...

Виставка, яку плянує влаштувати Український Музей у Ню-Йорку, покаже все багатство і різноманітність творчих проблем мистця в творах станкового малярства та у відповідних фото з його настінних розписів у храмах Америки й Европи. Мистецька творчість Петра Холодного, мол. була й є доказом живучости українського мистецтва, його ідей і сили української культури. Сталінські культуртрегери могли знищити у Львівському музеї половину мистецької спадщини його батька, Петра Івановича Холодного, але син несхитно продовжував почату батьком дорогу виходу українського мистецтва на широкі шляхи мистецтва світового".

• Не тільки мистецтвознавці високо цінять твори П. Холодного, вони доходять до душі й розуму багатьох людей. Велика кількість його картин є в приватних колекціях. Чимало людей замовляло йому ікони. Швидко розходилися різдвяні й великодні картки роботи П. Холодного, деякі з них правлять за ікони. У церквах люди моляться на ікони Холодного, захоплюються красою його мистецтва.

На відкриття виставок Холодного завжди збиралися натовпи людей, на яких побувала і я, часом записувала, що Холодний та шанувальники його творчости говорили.

Мої нотатки з обговорення виставки Холодного в УВАН у США 29 червня 1963 року були опубліковані в журналі «Наше життя», ч. 9, 1982 рік.

Д. Горняткевич: Одкриває дискусію. Запрошує до виміни думок:

- Хто забирає голос? (довга пауза).

П. Холодний: Нема!

В. Міяковський: Петро Петрович дивиться на мене підозріло, не шанує моїх поглядів. Кожна його картина - це твір великого мистця. Кожна картина живе окремо. Картини не утворюють мистецького комплексу. Кожна картина геніяльна. Великий успіх. Це таку єресь я сказав для початку.

П. Холодний: Я поясню чому. Я - експериментатор. Я ставлю експеримент чисто технічного характеру. Здійсню його, переходжу до іншого. Далі мені вже нецікаво.

Д. Горняткевич: У темпері дійшов досконалости.

П. Холодний: Темпери я навчився у батька, а батько, здається, від Бойчука. Це все робилось

таємничо, а потім я все прочитав у книжці. Батько шліфував дошки для темпери хвощем. Я цього нічого не роблю. Просто беру пензлем жовтка й фарби, і малюю. Якби батько то побачив, був би незадоволений.

Д. Горняткевич: Що Вам дала Варшавська Академія?

П. Холодний: Один професор вперше побачив мою працю, і сказав: “Ппан нє єст поляк”, а ще й слова від мене не чув. Потім завжди ставив студентам приклад: “Бачите, він малює, як українець, а ви невідомо, як хто”.

* * *

Холодний розповів, як він ішов із дружиною повз Академію Мистецтв, а вона каже: “Оце сюди тобі треба поступити”. Я відповідаю: “Я не хочу”. А вона: “А я піду дізнаюсь”. Виходить з анкетою – “Сьогодні останній день подавати”. Треба було давати домашні праці, а я жив у Чехії і знайшов у Варшаві лише мініятюру та екслібрис. Інші ж кандидати з пачками, деяким навіть червоні шапки (посильні) несуть. Я дав ті малюнки секретареві, а він питає: “Де ж праці?” - “Я вам уже дав”. А він... (тут Холодний зробив певний жест). Мені все одно, бо то ж жінка... На другий день приходжу, а секретар уже вскакує Я записався до професора Тихого. Чому? Бо він тихий, а я - холодний. Він спершу не хотів: “Ви не будете малювати, як я хочу”. – “Я й не хочу малювати, як ви хочете, а як я хочу”. Мені навіть незручно таке згадувати...

У Варшаві всі мої праці загинули під час повстання. З того часу я 12 років не брав олівця в руки. А батько колись казав: “День не візьмеш пензля, то підеш назад”. Релігійні праці я роблю тому, що це - казковий світ, я відриваюсь від натуралізму. Дома мені кажуть, що я псую праці. Я не псую, а викінчую, а часто таки просто псую. Кожна картина для мене велике зусилля.

В. Міяковський: Які картини тут, на виставці, зроблені після перерви?

Холодний показує на Юрія Переможця.

П. Холодний: Як я їхав до Італії, то я мав підписати документ, що я не буду ловити рибу, бо то забирає час, а треба музеї оглядати. Музеї я зненавидів. Як я приїхав до Парижу, то Натуся насилу затягла мене до Лювру. В Італії я переконався, що є малярі, яких ніхто не знає, а які малюють чудово.

Як я малюю церкву, то маю зважати на людей, що замовляють. Козак малював у Дітройті, і

хтось із мистців йому сказав: “перспективи замало”. Коли йому платили, то спитали: “Чому ж ви нам перспективи пожалували?”

М. Черешньовський: Ваше ставлення до модернізму?

Л. *Холодний:* Я 12 років не малював. Утворився вакуум. Я просто уникав модерного мистецтва, я мусів утворити власне. Поляк мене навчив, щоб я був українським малярем.

М. Черешньовський: Ви пам'ятаєте, як ми познайомилися? Ваш батько малював, а ми дивились. Далі ви собі малювали, а я подивився і знав, що ви будете малярем. То був 1920 рік.

П. Холодний: Була моя модерна картина, про яку писали в газетах. Почалось з того, що банку я поставив на ватманський папір, і вийшло коло, а з того - картина.

Л. Кузьма: Що таке українське мистецтво?

П. Холодний: Я майже зразу скажу, де є німець, де француз.

Л. *Кузьма:* А чи можна національний характер здефініювати словами?

Л. *Холодний:* Кожний маляр, який позбудеться чужих впливів і творитиме своє, виявить свою національну суть.

• 4 лютого 1978 року в Ню-Йорку, в Українському Інституті Америки відбулося відкриття ретроспективної виставки картин Петра Холодного. (Цитую з моїх нотаток).

Петро Мегик сказав, що сьогоднішня виставка - свято на чужині. Тут творчість мистця, який ніколи не дбав про свої виставки. Але тут - лише невелика частина, його головні праці в церквах - духове глибоко українські, а ще ж графічні роботи, культура української літери. У Холодного ґрунтовна мистецька освіта, широка орієнтація в українському мистецтві, всестороння мистецька культура.

Л. *Холодний:* “Стільки дифірамбів одержав, таке тільки в Бавнд Бруку почуєш, але я ще туди не збираюся!”. Далі згадав комах: “Порівнюючи картини з комахами, бачиш, які вони різні, яке багатство кольорів, яка досконала симетрія”.

• 24 жовтня 1982 року три українські установи - Українська Вільна Академія Наук, Об'єднання українських мистців в Америці і Об'єднання українських письменників “Слово” урочисто відзначили 80-річчя Петра Холодного і його дружини, поетеси Наталі Лівицької-Холодної.

Конференцію відкрив Юрій Шевельов, президент УВАН у США. Він з вдячністю відзначив співпрацю обох ювілярів з Академією. Петро Холодний виконав проекти обкладинок багатьох публікацій Академії. Наталя Лівицька-Холодна була одним з редакторів двох томів “Статтей і листів Симона Петлюри” і книжки “Хронологія життя і творчості Лесі Українки”.

Про мистецьку творчість Холодного була доповідь Євгена Блакитного. Виступ Холодного був записаний на магнетофонну стрічку і пізніше включений в передачу радіо “Свободи” про цей вечір. Подаю уривок з цієї передачі:

Холодний: Я мушу признатися - майже ніколи не задивляюся в минуле і якби не моя дружина, я виглядав би, як людина зовсім без минулого. Сьогодні я роблю виняток, щоб бодай у загальних рисах познайомити вас з тим кліматом, який формував мою особистість. Отже, я народився в Києві, точніше в Київському Політехнічному інституті.

Мама моя, як це не дивно, є росіянка, і є 16-а дитина в родині. Дядьків я мав дванадцять, усі були офіцери Балтійської фльоти, там з них було зось два адмірали. Та родина ніякого впливу на мою особистість не зробила. От родина тата, то інша справа. Тато мій походив з Переяслава. Прадіда я вже не застав. Він помер, як мав 112 років. Мій тато був фізико-хемік. Я мав таких дядьків: дядя Гриша то був суддя; дядя Ілля — це був військовий лікар, потім був головою Українського Червоного Хреста і загинув, більшовики його викінчили. Я мушу згадати також двоюрідних братів тата. Там був такий дядя Гриня, це той, що загинув у процесі СВУ; дядя Коля - це той, що був світової слави ботанік, тьотя Оля була співачкою в Москві в опері, дядя Володя був Гвардійським офіцером.

Я в дуже добрій школі вчився. В тій школі було дуже багато українців. Директором школи був мій батько. З учителів були такі відомі в українському русі, як Прокопович, потім був поет Пахаревський, Софія Русова.

Як відбулася революція, то всі страшенно задоволені були: нарешті буде щасливе життя...

Диктор: Петро Холодний розповів про те, як він сімнадцятилітнім юнаком потрапив до Української армії, а потім опинився в еміграції, спершу був у Польщі.

Холодний: Я попав до батька в Тарнів. Там я, власне, вже почав більш-менш поважно малювати. То значить - я мав колосальні ідеї, але мале уміння, тому я був дуже модерним. Я переїхав до Подєбрад і почав студіювати хемію. Для всіх інженерів, у тому числі для хеміків, рисунок викладав

професор Мако, маляр. Той Мако бачив, як я рисую, і мені колись каже: “Чого ви тут сидите?”. Я кажу: “Як чого? Я тут маю стипендію”. А він каже: “То я вам можу зробити стипендію на малярстві”. І так я переїхав до Праги, до студії. Студія була поставлена дуже добре. Вже як я вчився в Академії, міг порівняти. Вона дала таких, як Цимбал, Мазепа, Омельченко, Хмелюк, Касіян.

Диктор: Петро Холодний розповів, що пізніше він учився у Варшавській Державній Академії Мистецтв. По закінченні її дістав стипендію для поїздки до Італії.

Холодний: Коли я повернувся назад, то мені одразу запропонували, щоб я викладав малярські техніку і рисунок для скульпторів. Я погодився. Ну, а нарешті вибухла війна, і я все стратив... Я малював картини з розрахунком на тисячу років. І я малював деякі картини, по кілька років одну картину, і то все зникло. Я не розумію, як можна малювати по 70 картин на рік так, як деякі наші артисти роблять. Тоді, як почалася війна і все загинуло, я взагалі перестав малювати.

Диктор: Холодний сказав, що почав малювати через кілька років після того, як у 1950 році він з дружиною приїхав до Америки.

• 19 грудня 1982 року в галереї ОМУА в Ню-Йорку відбулося відкриття виставки, що звалася: “Три покоління - батько, син і правнук, Петро Холодний, ст., Петро Холодний, мол., Андрій Харина”. Виставку влаштували ОМУА і УВАН у США.

У моєму нотатнику записано, що першим говорив Петро Петрович: “То є виставка спеціяльна. По-перше, це виставка з приводу мого 80-ліття. По-друге, це моя остання виставка. Не тому, що я збираюся вмирати, а тому, що тяжко улаштовувати виставки. Ті праці батька, що я тут виставив, не дають уяви про його талант. Майже всі його речі загинули, їх спалили. На моїй останній виставці я хотів мати батька і теж онука. Це його візитівка. Він дуже добрий художник. Ми всі три маємо спільне: поважно ставимося до мистецтва”. Петро Петрович подякував усім, хто допоміг улаштувати виставку.

Далі говорив Михайло Черешньовський: “Рослинам потрібний теплий дощик і мистцям теж потрібний. Теплий дощик - це ті, що приходять на їхні виставки. Ви є той дощик. Холодний понад 30 років є в Америці церковним малярем. Його кожна ікона - мистецтво. Ще велика заслуга - виховав онука маляра”.

Я привітала від УВАН. Сказала, що Академія горда, що Холодний є її дійсний член, який

графічно оформив більшість видань Академії. Ця висїмька є ілюстрацією теорії про домінантні гени в певниі родинах. У Холодних гени таланта до малювання мав батько, є вони у його сина й правнука. Прадід Петра Петровича жив до 112 років, побажаємо, щоб у цій родині був також домінантний ген довголіття і щоб Петро Петрович ще довго жив і творив.

• Петро Холодний, мол. помер у віці 88 років 24 січня 1990 року. Останні три з лишком роки інтенсивно малював. Допомогло оточення в Глен-Спеї, куди подружжя Холодних переїхало в грудні 1987 року з Йонкерсу. Чудова природа: заліснені невисокі гори, озера, спокій; навколо добрі люди. Петро Петрович працював мало не до дня смерти. У Глен-Спеї виконав запрестольний образ Божої Матері Оранти для православної церкви свв. Петра і Павла, також запрестольний образ для катедри св. Андрія у Сільвер-Спрінґ, Мериленд. Малював невеликі ікони й пейзажі, робив мистецькі фотографії.

Раптова смерть Петра Холодного була ударом не тільки для родини, але й для його численних друзів та шанувальників. Почали думати, як увічнити пам'ять про творчість великого мистця. Д-р Богдан Цимбалістий, який був головою управи Українського музею в Ню-Йорку до червня 1990 року, взявся за організацію ви ставки творів Холодного в музеї. Запросив Святослава Гординського бути куратором виставки, плямував фотографування іконостасів роботи Холодного. 18 серпня 1991 року д-р Цимбалістий відійшов у вічність. Щоб продовжити розпочату справу утворився Комітет, який діє під патронатом Його Святости Патріярха Мстислава і Високопреосвященного Архиєпископа Стефана Сулика. Члени Комітету: Анатоль Гончаренко, Володимир Грицин, Осип Данко (голова), Любов Дражевська, Лев Коленський, Валентина і Юрій Кузьмичі, Галина і Роман Петренки, Марія Січинська, Ірина Федишин.

Як вище згадано, Комітет нині готує виставку творів Петра Холодного, мол., видання монографії про його життя і творчість, випуск відеофільму. Кошти влаштування виставки, зокрема фотографування в церквах ікон і вітражів Холодного, виконання відеофільму, видання монографії, тощо, дуже високі, напевне, досягнуть кількох десятків тисяч долярів. Комітет уже приступив до збирання коштів. Його члени певні, що потрібні кошти будуть зібрані.

Закінчу по-діловому: пожертви, які можна відтягати від податку, надсилати на адресу: The Ukrainian Museum, 203 Second Ave., New York, N.Y. 10003. Чеки виписувати: The Ukrainian Museum,

Cholodny Fund.